

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

**«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВЕТЕРАНАМИ БОЙОВИХ ДІЙ В
СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу
07- 211М групи
Спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо – професійної програми
«Соціальна робота»
Анастасія ІВАКІНА

Керівник: д. філос. н., проф.
Костючков С. К.

Рецензент: к.біол.н., доц.. Гасюк О.М.

Івано-Франківськ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ БОЙОВИХ ДІЙ	7
1.1. Ветерани війни – учасники бойових дій в сучасній Україні як специфічна соціальна категорія	7
1.2. Нормативно-правові засади соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій в сучасній Україні	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ БОЙОВИХ ДІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	18
2.1. Поняття «ветеран війни – учасник бойових дій» в сучасному вітчизняному соціально-правовому дискурсі	18
2.2. Специфіка соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій в умовах російсько-української війни	23
2.3. Модель соціальної роботи на локальному рівні з ветеранами війни-учасниками бойових дій в сучасній Україні	30
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	42
ДОДАТОК А КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	42

ВСТУП

Актуальність дослідження. Війна росії проти України, що почалася в 2014 році – спочатку у латентній, а з 24 лютого 2022 року – у відкритій, неприховано агресивній формі, потенціувала комплекс гострих проблем, які завдають українському суспільству значних втрат – людських, матеріальних, економічних, культурних, оскільки наявним є протистояння двох систем: гуманістичної, конструктивної та антигуманної – деструктивної. При цьому велика кількість людей опинилися у вирії військового конфлікту, вони втратили звичні складові культурного життя, а відтак – потребують значної гуманітарної допомоги. Більше мільйона українців стали, за офіційними даними, внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Особливої уваги потребують і заслуговують ветерани війни – учасники бойових дій як специфічна соціальна категорія. На сьогоднішній день понад 350 тисяч осіб отримали статус учасника бойових дій, а відповідно – безумовно потребують широкого спектру заходів соціального захисту, соціальної адаптації, ресоціалізації та реабілітації. Систематична, цілеспрямована реалізація соціальної роботи відносно вказаної категорії українців постає сьогодні завданням «номер один» для держави, громадянського суспільства, структур і установ, силами яких здійснюється соціальна політика української держави, відповідно до Конституції України. За короткий проміжок часу Україна в умовах жорстких економічних наслідків війни демонструє неабиякий прогрес у процесі розбудові системи соціального захисту ветеранів війни – учасників бойових дій: було розроблено або модифіковано цілий ряд законодавчих актів, запроваджено нові комплекси пільг, створюються центри реабілітації, активізуються механізми соціального сприяння позивної суспільної активності стосовно усіх подій – перспективних або реальних, що сприятимуть перемозі України у війні. Таким чином, актуальність

дослідження соціальної роботи з ветеранами бойових дій в сучасній Україні не викликає сумніву.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Система соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій є на сьогодні предметом уваги науковців різних дослідницьких сфер, політиків, правників та представників громадянського суспільства. Серед учених, котрі розглядають питання соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій, відзначимо Л. Баранник, О. Болотіну, В. Вакуленко, І. Дацюк, А. Кириченко, О. Кондратенко, В. Скуратівського, та інших. Що ж стосується комплексного дослідження нормативно-правового забезпечення соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій, то таких праць вочевидь бракує у вітчизняному дослідницькому просторі.

Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми випускної роботи: **«Соціальна робота з ветеранами бойових дій в сучасній Україні»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри філософії, соціології та соціальної роботи «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний №). Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протоколи від р. № , від р. №), та наказом по Херсонському державному університету.

Мета дослідження: виявити теоретичні засади, умови, механізми та особливості соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в умовах російсько-української війни, визначити ефективні способи реалізації соціальної роботи з вказаною соціальною категорією в умовах вітчизняного сьогодення.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання:**

1. Провести теоретичний аналіз соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в сучасній Україні.
2. Здійснити аналіз нормативно-правового підґрунтя соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в сучасній Україні, визначити закономірності реалізації соціальної роботи з вказаною категорією в сучасному правовому просторі.
3. Конкретизувати поняття «ветеран війни-учасник бойових дій» в сучасному вітчизняному соціально-правовому дискурсі.
4. Виявити специфіку соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в сучасній Україні, виокремити інваріантні закономірності переосмислення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної роботи з вказаною соціальною категорією.
5. Розробити Модель соціальної роботи на локальному рівні з ветеранами війни-учасниками бойових дій в сучасній Україні.

Об'єкт дослідження – соціальна робота з ветеранами війни-учасниками бойових дій.

Предмет дослідження – специфіка соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в умовах сучасної України.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: аналіз наукових літературних джерел та законодавчих документів для теоретичного аналізу соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в умовах сучасної України; сучасного стану проблеми та виявлення міждисциплінарного характеру предмета дослідження. Одним із базових принципів дослідження став принцип гуманістичної спрямованості як методологічний інструмент організації соціального знання. Системний підхід забезпечив розгляд специфіки соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій в умовах сучасної України в контексті російсько-української війни.

Компаративний метод дозволив здійснити аналіз нормативно-правового підґрунтя соціальної роботи з ветеранами війни-учасниками бойових дій боротьби для встановлення теоретико-методологічних засад закономірностей розвитку практик соціальної роботи з вказаною соціальною категорією. Структурно-функціональний підхід розкриває уявлення про соціальну роботу як систему інтегрованих пов'язаних елементів, яка прагне до розвитку на основі домінування певної ціннісної парадигми.

Структура випускної роботи: складається зі вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (30 найменування), одного додатка. Основний текст дослідження викладено на 42 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

Ветерани війни – учасники бойових дій в сучасній Україні як специфічна соціальна категорія

Сотні людей були залучені до бойових дій. Це може означати, що проблем не уникнути, а саме психологічних, соціальних та фізіологічних. Ціна війни чи збройного конфлікту – це людські втрати чи інвалідність, самогубства, які можуть спричинити учасники бойових дій після повернення додому.

В Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» йдеться про те, що ветеранами війни є особи, які брали участь у воєнних діях на захисті своєї держави, або які вели бойові дії на територіях інших країн.

Також учасники бойових дій – це особи, які виконують бойові завдання аби захистити свою країну. Всі ці особи, входять до військових підрозділів та об'єднань видів ЗСУ (сухопутні війська чи морська піхота), вони були залучені в партизанських загонах або вели підпільну боротьбу у воєнний та мирний часи.

Багато інформації можна знайти у воєнних архівах про стан осіб, які перебували в зоні бойових дій, про їх емоційне страждання і психічні порушення.

Всі ці роки, з початку російсько-української війни ЗМІ показували події та факти про учасників бойових дій, більшість із негативної сторони, це – злочини, аморальна поведінка, прояв неефективності медичних закладів, які не надавали вчасно чи якісно допомогу, тим хто отримав ПТСР чи інвалідність.

Більшість військових, які прибули додому, відчують певні труднощі, які вони не очікували. Треба пройти соціальну адаптацію щоб повернутися до мирного життя. Є чинники, за якими характеризується надійний рівень захищеності та налагодженості соціального життя поза межами армії чи бойовою ареною : рівень підтримки від держави, він може бути матеріальний та соціально-психологічний, рівень серйозності даного конфлікту; вид служби військового і моральний рівень підтримки від родини та друзів.

Також існує низка факторів бойової ситуації у ході бойових дій, яка може негативно вплинути у процес адаптації до цивільного життя: відчуття загрози до власного життя («біологічний страх життя»); стреси в зоні конфліктів, може розвинути психоемоційний стрес в усвідомленні того, що навмисне вбивство ворога чи при втраті побратимів; та чинники бойової обстановки, такі як: брак потрібного часу, швидкість у виконанні бойових завдань, неочікувані обстріли чи події, незрозумілість ситуації; брак вільного часу на сон; потреба в питній воді, її дефіцит та продуктів харчування; новий клімат місцевості.

Усі ці фактори мають особливий вплив на емоційний стан військовослужбовця та його психіку, відбувається «виснаження» в нервовій системі і можемо спостерігати на появу «бойової психічної травми». Так називають стан в центральній нервовій системі спричинений патологіями, який зумовлює певну поведінку та координацію військового через його патофізіологічні механізми.

Це здатне перерости у депресії, різні суїцидальні поведінки та аутоагресію, пошуки в задоволенні наркотиками чи алкоголем. Також проблеми і сім'ях, можливе безробіття та неприйняття власного життя в суспільстві.

Однак, самим важливим етапом повернення військового до мирного життя є його стан, відновлення його психічного здоров'я. Кожен

військовослужбовець потребує підтримку до чи під час та після несення служби в зоні бойових дій. Процес відновлення – це багатогранний і складний етап соціальної реабілітації, до якого залучають психологів, психотерапевтів, соціальних працівників, також близьких людей, товаришів по службі та громади. Психічний стан та здоров'я має значну роль в подальших діях учасника бойових дій, його стосунки з сім'єю та родичами, загальною атмосферою військового підрозділу, до якого він належить.

У своїй праці Фарсі Кіркланд «Військова психіатрія» висвітлював ідею задля характеру війни, що знаходить своє особливе відображення у специфіці повернення військового до цивільного життя. Фаріс Кіркланд зазначив, що є три етапи ведення бойових дій на певних територіях в зоні конфліктів, це: операції швидкого реагування, основна та обмежена війни. В основній війні проводиться все для збереження миру між сторонами конфлікту.

У процесі адаптації не має великих масштабних негативних наслідків, суспільство розуміє що він «воює заради добра». Відбувається пошук на головне питання «Який сенс боротьби та людських втрат?»

Обмежені війни супроводжуються в психологічному кліматі та з невеликою участю учасників бойових дій. Національні інтереси – це головна причина нашого суспільства. Воно має своє бачення та особливе ставлення до війни. Повернення військовослужбовців до мирного життя це складний період адаптації, тому може спостерігатися різка відсутність у ставленні до суспільства та воєнних дій. Це зможе підсилювати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

ПТСР визначається як неспокійна реакція на стресові події, чи будь-яку травматичну ситуацію, а згодом можуть розвинути різні психічні недоліки та порушення у людини. У військових які були в зоні бойових дій спостерігається ПТСР, і вони стикаються з такими проблемами та труднощами: агресивна поведінка, страх, в очікуванні

чогось неочікуваного та негативного, часті та нав'язливі спогади про стресові події, можливе відчуття сорому. Також проблемою є те, щоб захопити військового до спілкування про ту чи іншу проблему, адже можуть бути неминучі ситуації, наприклад самогубства, якщо якщо вчасно це не зробити, щоб допомогти людині.

Психотерапевти виокремили такі симптоми ПТСР як :

- переживання про стресову ситуацію, що супроводжуються кошмарами ;
- негативні спогади ;
- уникнення почуттів та думок про травматичні події ;
- переживання емоцій через обмеження кола в спілкуванні ;
- відстороненість від усіх ;
- збудженість (дратівливість, різна реакція на ті чи інші події).

Існує ще один симптом: миттєве відтворення почуття травматичної події – флешбеки. Флешбек відбувається без вагомих на те причин, здається що подія відбулася заново із точністю до всіх деталей, боєць може відчувати дискомфорт та страх, агресію і безнадійність.

Згодом, з'явилася третя форма бойових дій – це операція швидкого реагування. Вона включає в себе виконання бойових завдань. За процес повернення військового відповідальність бере на себе делеговані підрозділи, в яких вони проходять службу в армії.

Дослідники твердять про те, що найбільш ефективним процесом адаптації і реабілітації є підтримка сім'ї. Про те, й вона потребує ресурсів і підтримки психологів, адже і вони можуть стискатися з набутими травмами військового.

Інколи між подружжями виникають непорозуміння, це є складністю для військовослужбовця. Вони не до кінця можуть розповідати про свої труднощі, не ділитися переживаннями. Однак, як визначають фахівці це абсолютно нормально. Бо під час бойових дій військовий має складні випробування, і не всі охоче про це говорять.

Ще окремим питанням є повернення учасників бойових дій до попереднього місця роботи. Ми можемо спостерігати за тобою ситуацією, коли військові, які були демобілізовані не можуть повернутися до своєї роботи, із-за цього багатьох зникає мотивація і погіршується продуктивність. На сьогодні, ще не зроблено чітку концепцію, щодо повернення на роботу учасника бойових дій.

Коли військовослужбовець не бачить сенсу виконання того чи іншого завдання, вони змінюють своє попереднє місце роботи.

На законодавчому рівні необхідно впровадити соціально-психологічну реадaptaцію, яка являє собою організацію психологічного повернення військового, який покинув зону бойових дій. Вона може являти собою два основних завдання :

Зміна і перегляд ціннісно-орієнтаційної системи військовослужбовця;

Створення безпечних умов до процесу реадaptaції ;

Завдання перше «психологічний карантин» :

- задовільнити потреби військового, який перебував в зоні конфлікту ;
- допомога у знятті психоемоційної напруги та підготовка себе до цивільного життя ;

Важливу роль виконують соціальні працівники, психологи та медики.

Завдання друге процесу реадaptaції : це із гідністю зустрічати військових із зони бойових дій.

Важливу роль тут відіграють родичі та друзі, знайомі і суспільство вцілому.

1.2 Нормативно-правові засади соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій в сучасній Україні

Сучасне становище нашої держави визначається низкою факторів, які можуть призвести до ризиків поглиблення кризових явищ, так і до можливості виходу на магістральні шляхи.

У сфері безпеки в умовах модернізації соціальної політики ЗСУ стали найбільш масштабними в реформах соціального забезпечення за весь період незалежності країни. Це потребувало створенню нової ефективної системи соціального захисту учасників бойових дій (ветеранів війни).

Визначення терміна «соціальний захист» науковці розкривають через діяльність, комплекс та функції, її механізми. Але більшість вчених розрізняють свої погляди, коли соціального захисту потребує певна категорія громадян, і яким він гарантується в зв'язку з специфікою їх професійної діяльності.

Нестабільна ситуація, яка склалася в сфері соціальної політики потребує підтримки Збройних Сил України, Національної Гвардії України, Міністерство внутрішніх справ України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України та інших утворених військових формувань, відповідно до законів України у боєздатності, метою якої є стабільна та ефективна система соціального захисту і соціального забезпечення.

У створенні системи соціального захисту учасників бойових дій зумовлює розробку організаційних, правових, соціально – економічних гарантій та нормативно – правового забезпечення. Поступово реалізується та формується державна політика щодо обороноздатності країни, з 2014 року та з 30 квітня 2018 року. Також закріплюється загальна процедура соціального захисту в центрі цих подій.

У сфері соціального захисту державна політика полягає в забезпеченні прав та гарантій. Формування системи соціального захисту потребує в забезпеченні ветеранів війни їх реабілітації та адаптації, санаторним лікуванням, технічними засобами реабілітації, надання їм безкоштовним освітнім послугам, пільг, пенсійного забезпечення тощо.

Основу нормативно – правового забезпечення соціального захисту учасників бойових дій становлять Конституція України, закони, акти, укази Президента України, програми місцевих та обласних органів самоврядування. Десь близько ста актів регламентуються у сфері соціального захисту ветеранів війни та військовослужбовців. Але ця система залишається неврегульованою.

Закон України «Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту» № 45 від 22 жовтня 1993 р. (далі – Закон № 45) . Закон № 45 гарантує відновлення правового статусу учасників бойових дій; отримання пільг та гарантій; забезпечення нормальних умов для підтримання здоров'я. В цьому законі визначено базові права, гарантій та пільги, але на жаль не прописано механізми та порядки реалізації цих прав. На сьогодні ця система пільг налічувалось понад 20 видів, яка забезпечує гідний рівень життя ветеранів війни.

Поліпшується законодавча база, яка регулює питання соціального захисту учасників бойових дій. Також постійно переглядають та доповнюють окремі положення закону № 45. Поступово розширюється перелік осіб, які потребують право на статус учасника бойових дій (ветерана війни), також учасника АТО(ООС) та Резолюції Гідності.

У 2018 році внесли нові зміни і доповнення у закон України «Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту».

Основні законопроекти та нормативно-правові акти, які спрямовані на вирішення питань соціального захисту учасників АТО (ООС), яким було надано статус ветерана війни, є такі як:

Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції № 150/2015 від 18 березня 2015 р.

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали участь в антитерористичній операції забезпеченні її проведення № 413 від 20 серпня 2014 р. Було створено єдиний державний реєстр учасників бойових дій відповідно постанови та указу №150/2015, серпень 2014 р., але у нормативно – правовій базі через не узгодженості тривалу процедуру не забезпечили в повному обсязі відповідно чинного законодавства.

Розпорядження КМУ «Про схвалення концепцій Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників АТО на період до 2022 року № 475-р. від 12 липня 2017 р;

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників терористичної операції» № 432 від 21 червня 2017 р., яка забезпечує дієвий механізм для відновлення професійних навичок учасників бойових дій.

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції № 497 від 12 липня 2017 р., вона визначає механізм організації, проведення психологічної реабілітації учасників бойових дій.

Постановою КМУ № 986 від 28 листопада 2018 р. «Питання діяльності Міністерства у справах ветеранів України» було ліквідовано Державну службу України та встановлено, що Міністерство у справах ветеранів війни є наступником майна, обов'язків і прав.

Відповідно до Положення Мінветеранів, яке було затверджено Постановою КМУ № 1175 від 27 грудня 2018 р., Мінветеранів є головним органом у системі органів виконавчої влади, який

спрямований на забезпечення державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни, які постраждали при Резолюції Гідності та які мають особливі заслуги перед нашою державою.

Законодавче врегулювання потребує низку таких питань:

- страхування життя ветеранів та військовослужбовців ;
- захист прав учасників бойових дій ; грошова допомога та визначення компенсацій у разі загибелі військовослужбовця ;
- реформування системи пільг;
- медична та психологічна реабілітація ;
- запровадження системи кредитування житла для учасників бойових дій ;
- соціальне забезпечення для учасників, які завершили контракт або були демобілізовані.

Але зупинимося на пільгах і послугах, отримання яких є самим проблематичним. Це такі пільги та послуги як:

- покращення стану житлових умов: 62 % не скористалися цією послугою, більшість через проблеми з фінансуванням; а решта, кого було поставлено в чергу змогли покращити свої житлові умови ;
- забезпечення легковим автомобілем для інвалідів війни : але з 30 опитаних претендентів лише 1 отримав автомобіль ;
- протезування для осіб з інвалідністю : 40% не скористалися цією послугою через незнання де і як можна її отримати ;
- курси з підвищення кваліфікації і професійне навчання, також участь у державних програмах професійної адаптації : більше половини не скористалися послугою через відсутність курсів, які потрібні для навчання або через відмову ;
- одержання безкоштовних ліків для інвалідів учасників війни : тільки 39% не скористалися пільгою через те, що не було потрібних ліків чи препаратів, або не всі лікарі могли виписати рецепт, або що в аптеці не хотіли давати препарати безкоштовно;

- залишення на роботі, на працевлаштування в разі ліквідації : 40 % не скористалися цим правом через примусове звільнення або відсутність документів які треба для Нового працевлаштування ;
- лікування в санаторіях: 39% не скористалися послугою через відмову надати путівку безкоштовно, або якщо відсутні показання для лікування ;
- зубопротезування для інвалідів учасників бойових дій :десь 34% не скористалися через відмову надати цю послугу, або через незнання де її отримати ;
- відведення земельної ділянки: 32% не скористалися пільгових, насамперед через відсутність ділянки в межах адміністрації, або через відсутність землі з потрібною площею та призначенням. Також є проблематичним процес оформлення документів та з реєстрацією ділянки.

Далі ЦСССДМ – Центр соціальних служб для сімей, дітей та молоді. В центр звертаються ті, які потребують допомоги у складнощах з отримання пільг чи послуг. Приблизно 60% працівників, які там працюють зазначили, що основною проблемою є відведення земельних ділянок. А лише 41% зазначив, що їм вдається допомогти ветеранам у вирішенні цього питання.

Також серед ветеранів гостро стоїть проблема безробіття – 19% опитаних учасників бойових дій не можуть знайти роботу, далі 83 % ветеранів, які звернулися за послугами до центрів зайнятості, і 75% на обліках в центрах зайнятості.

Верховна Рада України знаходиться на розгляді різних законопроектів, які спрямовані на їх вирішенні, але розгляд із потребує чимало часу.

На сьогодні у нормативно – правовій базі бракує цілісності, послідовності, систематизації та швидкій реакції на ті чи інші виклики.

Сукупність законодавчих актів та норм формує єдиний механізм в реалізації державної політики щодо соціального захисту ветеранів та учасників бойових дій. Було прийнято багато законопроектів, державних програм та нормативно – правових актів, які і досі удосконалюють систему соціального захисту.

У подальшому розвитку якість та ефективність нормативно-правового забезпечення відіграють значну роль в системі соціального захисту.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ БОЙОВИХ ДІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

2.1. Поняття «ветеран війни – учасник бойових дій» в сучасному вітчизняному соціально-правовому дискурсі

На поняття та зміст статусу ветерана війни поширюється чинність Закону України «Про статус війни, гарантії їх соціального захисту».

Основу їх статусу складають конституційні права та свободи людини і громадянина. Обсяг цих прав та обов'язків значно залежить від відповідального статусу, який закріплюється спеціальними законами. Також він може відрізнятися певними особливостями від статусу громадянина, які виражаються у підставі визначення громадянина ветерана війни та в їх засобах до соціальної захищеності.

Ветерани війни – особи, які брали участь в бойових діях на захисті нашої Батьківщини або на територіях інших держав.

До ветеранів війни належать :

- учасники бойових дій ;
- інваліди війни ;
- учасники війни ;

Учасники бойових дій – це особи, які виконували бойові завдання у воєнний та мирний час.

До таких належать :

- військовослужбовці, проходячи службу в армії, партизани, підпільники громадської та Великої Вітчизняної війни ;
- учасники, які перебували на територіях інших держав (військовослужбовці СБУ, МВС, ВМФ та Радянської Армії, також працівники, яких відправляв уряд країни, де проводилися бойові дії) ;

військові, які проходили службу в містах у роки Вітчизняної війни, які приймали участь в обороні, таких міст як Ленінград та Севастополь ; колишні бійці загонів із захисту населення, які брали участь у ліквідації диверсійно-терористичних груп ; особи, які боролися з фашистською Німеччиною та її союзниками в роки Другої Світової війни ; працівники у сфері культурного обслуговування фронтів, які виступали перед військовими у період бойових дій ; особи, які працювали в Ленінграді у період блокади та які були нагороджені знаком «Жителю блокадного Ленінграда» ; військовослужбовці, які були направлені до Афганістану ; військовослужбовці, які доставляли багажі до Афганістану, і які виконували виліти з території СРСР до Афганістану ; військові УПА, вони були реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні».

Також учасниками бойових дій є: неповнолітні, які перебувають у концтаборах (до 16 років), гетто, та інших місць утримання.

Інваліди війни

Інваліди війни – це військовослужбовці (партизани та підпільники, які у ході бойових дій зазнали значного поранення, контузії, поранень одержаних захищаючи нашу Батьківщину в періоді Великої Вітчизняної та громадських воєн.

Інвалідами війни є :

військовослужбовці, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС та інших ядерних випробувань, ядерної зброї та інших ; неповнолітні в'язні, які перебувають в концтаборах (до 14 років), які визнані інвалідами від захворювань та інших причин ; особи, які отримали поранення в районі бойових дій, Великої Вітчизняної війни та від вибухових речей, боєприпасів, які пов'язані з розмінуванням ;

учасники бойових дій, які були поранені на територіях інших країн.

Учасники війни

Учасники війни – це військовослужбовці, які були в тилу, чи інші особи, які не брали участі в бойових діях.

До них відносяться :

військові, які проходили службу в армії, чи навчалися в училищах або школах в цей період ;

особи, які працювали в тилу у періоді Великої Вітчизняної та які навчалися в залізничних та ремісничих училищах та в інших навчальних закладах ;

Особи, які народилися до 31 грудня 1932 року, не маючи документів, але підтверджуючи факт роботи могли встановити статус учасника війни за відповідним поданням у показанні свідків. Особи, які народилися після 31 грудня 1932 року, статус учасника війни може бути встановлений у разі наявності доказів, що підтверджують факт роботи особи та документів, якщо вони є.

групи самозахисту та її члени в період Великої Вітчизняної війни ;

юнги та сини полків, які перебували в армії (не в діючих частинах) ;

в'язні концтаборів та інших місць утримання, які призначалися до примусових робіт ;

працівники, які працювали в інших державах, де велися бойові дії, але за контрактом ;

чоловіки чи дружини військових, які направлялися на роботу в інші держави, де йшли бойові дії ;

особи, які відбували покарання у місцях позбавлення волі в періоді Великої Вітчизняної війни, та які були реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» , та діти партизанів і підпільників, яких визнавали у репресіях пов'язаних з діяльністю батьків ;

особи, яким було надано фінансова та матеріальна допомога по добрій волі військовим у госпіталі та різним партизанським загонам.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх захисту», який визначає осіб, на яких поширюється чинність Закону.

До таких осіб відносяться :

сім'ї ветеранів війни, які визнали поранення чи контузії, та які були вбиті в ході бойових дій.

Також є особлива категорія осіб, які мали заслуги перед Батьківщиною. До таких належать :

- Герої Радянського Союзу ;
- особи, нагороджені медалями «За відвагу» ;
- Герої Соціалістичної Праці ;
- кавалери ордена Слави.

Термін «ветеран» використовують в різних законодавчих актах. До того, Закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» прирівнюється до такої категорії осіб, які не були в зоні бойових дій та в силових відомствах.

Далі статус ветеранів військової служби. Можуть надавати тільки тим особам, які близько 25 років перебували на службі, і це незалежно від того, брала людина участь в цих діях чи ні. Цей статус регулюється іншим Законом – «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і інших осіб та їх соціальний захист». Іншим чином, суперечить собі, Закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Стаття 4 цього Закону дає визначення поняття «ветерану війни», згідно з цим Законом ветеранами війни є особи, які брали участь в захисті нашої Батьківщини, або які приймали участь в бойових діях на територіях інших держав.

Інші категорії осіб, також потребують відповідної підтримки від держави. Але у всіх різні статуси, тому і надання підтримки значно

відрізняється. Не визначеність терміну може спричинити свої труднощі у формуванні та в сприйнятті конкретного образу ветерана війни.

У нашому українському контексті термін «ветеран», не означає людину, яка брала участі в захисті держави чи яка проходила службу в ЗСУ. З юридичної точки зору, законодавче визначення статусу ветерана війни є вкрай важливим, оскільки це підстава для одержання соціальних пільг від держави. За чинним законодавством їх 23. Понад 370 тисяч осіб – це учасники бойових дій в АТО/ООС. Крім цього, із за великої кількості ветеранів неможливо забезпечувати індивідуальний підхід до кожного, щоб надати потрібні послуги, які є дуже різними для багатьох.

Якщо ветеранам Другої світової війни, ми віддавали потрібну шану та забезпечували їх безтурботну старість, то більшість молодих ветеранів російсько-української війни шукають різні можливості для освіти і саморозвитку.

Неможливо встановити високий рівень соціального статусу всім, але чинне законодавство намагається догодити усім хто потребує цього. Також в базовому законі є проблема. Виконавча влада забезпечувала всі гарантії, але реальна реформа впирається в застаріле та суперечила відповідному законодавству. Для цього новому парламенту завданням n1 у сфері захисту ветеранів війни повинно стати оновлення Закону (оновлення закону про ветеранів).

Для цього законодавства потрібно зробити чітке визначення статусу ветерана та виділити обґрунтовані категорії осіб. Тому що, без цього неможливо модернізувати пострадянську систему державної підтримки захисників України.

2.2. Специфіка соціальної роботи з ветеранами війни – учасниками бойових дій в умовах російсько-української війни

У нашому суспільстві на сьогодні найбільш актуальною є тема повернення учасників бойових дій до життя шляхом реабілітаційних заходів.

Реабілітація учасників АТО (ООС) – це напрям діяльності, який реалізується на створенні програм соціального захисту військовослужбовців, їх відновлення фізичного та психічно-розумового стану, метою якого є досягнення соціально-психологічного благополуччя.

Реабілітація учасників бойових дій включає в себе такі заходи:
Лікування (безкоштовні лікарські препарати та ліки, протезування) ;
Психологічна реабілітація (лікування в санаторіях).

Розроблення державної стратегії соціального захисту учасників бойових дій (ветеранів війни) покладають на Міністерство у справах ветеранів – це центральний орган виконавчої влади, який реалізує та формує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів АТО (ООС).

З отримання статусу учасника АТО (ООС), особа з інвалідністю та члени сімей учасників бойових дій мають право на безкоштовні лікарські засоби та ліки.

В медичному закладі є можливість отримання безкоштовних засобів для лікування за відповідним рецептом, тільки амбулаторне лікування може здійснюватися за місцем проживання даної особи. Також особи, які мають право на пільговий відпуск ліків періоді обслуговування у профілактичних закладах зможуть одержати безоплатні лікарські препарати, але треба з собою мати рецепт і посвідчення ветерана.

Постановою Кабінету Міністрів України у додатку 2 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та з певними категоріями захворювань» від 17 серпня 1998 р. № 1303. Він передбачає перелік різних захворювань, на лікування яких безкоштовно видаються лікарські препарати за рецептами лікарів. Але безоплатний відпуск лікарських засобів можна проводити лише у разі амбулаторного лікування.

Це питання регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та з певними категоріями захворювань», та у відповідності до п.1 статті 12, 13, 15 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Далі особи з інвалідністю внаслідок війни та члени сімей одного із загиблих учасників бойових дій, мають право безоплатне протезування. Вказано, що протезування фінансується з місцевих бюджетів. Також у разі відмови слід звернутися до органів самоврядування (обласних та міських), за місцем проживання даної особи. Це питання регулюється у відповідності до п.2, статті 12, 13, 15 Закону України «Про статус війни, гарантії їх соціального захисту»

Психологічна реабілітація учасників АТО

Обов'язково учасники, які брали участь в бойових діях повинні пройти психологічну та медико-психологічну реабілітацію, метою якої є відновлення фізичного та психічного здоров'я учасників АТО (ООС), профілактика агресивної поведінки.

Перелік реабілітаційних установ здійснюється органом соціального захисту. З надання психологічної допомоги відносять такі послуги, як:
- психологічна діагностика ;

- психологічне консультування ;
- психологічна підтримка і супровід ;
- психологічна просвіта та інформування;
- психотерапія ;
- групова робота тощо.

Визначившись з установою, особа може подати до структурного підрозділу з питань соціального захисту обласних, районних, районних у місті Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах, ряд наступних документів:

- заява про отримання послуг із психологічної реабілітації ;
- копія посвідчення (особи з інвалідністю учасника бойових дій, постраждалого у разі Революції Гідності) ;
- копія документа, що підтверджує участь в АТО ;
- договір про отримання чи надання реабілітаційних послуг.

Законодавство України передбачає можливість учасникам бойових дій відшкодування послуг з психологічної реабілітації (таких як витрати на проїзд та проживання). Для цього можна звернутися із заявою до органів соціального захисту за місцем реєстрації особи.

Дане питання регулюється Постановою КМУ від 12 липня 2017 р. № 497 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Резолюції Гідності».

Забезпечення путівками до санаторно-курортних закладів, відповідно чинного законодавства, може здійснюватися для таких осіб, як:

- учасників АТО (ООС) ;
- учасників війни ;
- осіб з інвалідністю внаслідок війни ;
- особи з інвалідністю із захворюванням нервової системи ;

- постраждалих учасників Резолюції Гідності.

Щоб отримати таке лікування треба перебувати на обліку в органах соціального захисту за місцем проживання. Учасник АТО (ООС) може добровільно обрати заклад для лікування в санаторіях курортного типу. Потім визначитися із санаторієм і повідомити про це в центр управління соцзахисту. Далі виконується перевірка цього закладу на відповідність вимогам. Згодом, укладається договір про отримання путівки та надання лікування.

Якщо особа не отримала безоплатну санаторно-курортну путівку, то вона має право на компенсацію. Для дітей учасників бойових дій, або якщо хтось з батьків загинув мають право на безкоштовну путівку в оздоровчий дитячий заклад. З цього питання потрібно звернутися до управління соціального захисту за місцем проживання, зробити копію свідоцтва та копію посвідчення учасника бойових дій когось із батьків.

Питання регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 200 «Про затвердження Порядку використання коштів передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях санаторно-курортним лікуванням»; Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»; Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2004 р. № 785 «Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян» ; у відповідності до п.3 ст.12, п.3 ст.13, п.3; ст. 15 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2008 р. № 734 «Про

затвердження Порядку направлення дітей до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку за рахунок коштів державного бюджету».

Тему соціальної адаптації в сучасній соціології вивчають такі : Т. Заславська, Л. Корель, О. Балакірева, Ю. Левада, Д. Ольшинський, М. Шульга, І. Мілославова, А. Здравомислов, В. Шубін, В. Ядов та інші.

Темою соціальної адаптації ветеранів в українській науці вивчають такі психологи : І. Грицюк, І. Гузенко, О. Буковська, О. Конун, М. Мушкевич, А. Неурова, Р. Соколовський, В. Фірман, В. Яровий та інші. Психологи та соціологи вивчають проблему соціальної адаптації військовослужбовців, яка є міждисциплінарною.

Соціальна адаптація – активне пристосування індивіда до умов середовища і результату цього процесу.

Соціальна адаптація особистості – процес формування та розвитку її соціальної активності, прояв соціальних, соціально-психологічних, біопсихічних механізмів регуляції життєдіяльності. Це процес поєднання соціальної спрямованості активності особистості з динамікою різних рівнів соціального середовища.

Адаптація соціальна має дві форми : активну і пасивну.

Активна (індивід може прагнути вплинути на середовище та змінити його, іншими словами входить у процес соціалізації) ;

Пасивна (не може взаємодіяти із середовищем, не прагне його змінити і пристосуватися до особистих норм, оцінок та засобів діяльності).

Далі реадаптація – відновлення адаптації до того середовища та його елементів, відносно місця дезадаптації.

Соціальна реадаптація – це процес та результат пристосування ветерана війни до цивілізованого оточення, після повернення з армії на нове чи попереднє місце проживання. Показниками цього є:

- соціокультурні цінності та їх прийняття в нове навколишнє середовище ;
- розміщення в освітніх та професійних сферах ;

- встановлення людських відносин з іншими людьми, набуття їх членства в різних соціальних групах ;
- ідентифікація з соціальним оточенням.

Соціальна реадаптація включає комплекс державних та громадських засобів, спрямованих на відновлення придатності людини до тяжких станів її праці та побуту.

А. Корель зазначає що є ментальна та поведінкова адаптація.

Ментальна адаптація – це вивчення нових ідей, цінностей та норм на рівні підсвідомості людини.

Поведінкова адаптація – це проявлення вивчених цінностей та норм в поведінкових інтеракціях. Але може статися «адаптивний конфлікт» між рівнями адаптивної поведінки. На підсвідомості людина може сприймати нове соціальне оточення, тільки по об'єктивним показникам, наприклад таким як: відсутність житла та роботи, соціальних відносин з людьми.

Припущенням цього може бути, що рівень адаптованості людини може змінюватися в різні етапи її існування. Наприклад, якщо у ветерана молодого віку знайдено низький рівень соціальної адаптованості, він може стати високим чи середнім, і коли ветеран досягне зрілого ввіку.

І.Гузенко визначає, що учасники бойових дій мають сильні емоційні реакції, які безпосередньо впливають на процес їх адаптації до нормального стану та життя в суспільстві в цілому. Він вважає, що ситуації пов'язані із загрозами та ризиками для життя можуть негативно впливати на стан військовослужбовців.

Проходження військової служби у різні екстремальні умови викликають стани, такі як самотність, страхи та недовіри до людей. Ще є депресивні стани – істерики, низька самооцінка, думки про самогубство та ін; та девіантна поведінка.

М. Гуменна зазначає, що на її думку учасники бойових дій ніяк не можуть уникнути будь-яких екстремальних ситуацій та повинна адаптуватися до них, це все впливає на психологічний стан особи.

Коли учасник бойових дій повертається до цивільного життя, ми можемо спостерігати за змінами в поведінці, які можуть бути пов'язані травмами, психотравмами, які переростають в глибокі проблеми у майбутньому житті.

Р. Соколовський зазначає, що на полі бою поранення або смерть когось із товаришів можуть значно вплинути на психологічний стан військовослужбовця, який впливає на процес соціальної адаптації в цивільному житті після демобілізації. Виникають різні бар'єри під час соціальної адаптації, в подоланні яких ветеранам потрібна допомога суспільства.

Існує низка бар'єрів, шляхів для подолання соціальної адаптації :

- 1) Професійний бар'єр (після повернення учасника бойових дій до життя, перед ним стає завдання знайти роботу);
- 2) Психологічний бар'єр (незадоволеність своїм життям та психологічна неготовність до повернення ветерана в цивільне життя) ;
- 3) Матеріальний бар'єр (для багатьох це є основою проблемою; якщо ветеран війни не зможе знайти роботу йому зможе допомогти держава).

Необхідно розробляти різні соціально-реабілітаційні заходи та проекти на державних та регіональних рівнях, які можуть сприяти реадаптації учасника бойових дій в професійній та повсякденній сферах життя.

2.3. Модель соціальної роботи на локальному рівні з ветеранами війни-учасниками бойових дій в сучасній Україні

Болгарські вчені розглядаючи та вивчаючи різні моделі соціальної адаптації учасників бойових дій В. Терзієв та С. Дмитрова, вказують на зовнішні і внутрішні фактори, які впливають до процесу у конкретному суспільстві. На думку дослідників визначають три моделі соціальної адаптації військовослужбовців, а саме таких як : інституційна модель, частково інституційна модель та надінституційна.

Умовами інституційної моделі є розвинута індустріальна та правова система економіки, також пост-індустріальна і демократична системи. На разі, ця модель може забезпечувати учасників бойових дій та членів їх родин матеріальною та соціальною підтримкою, і яка може перевищувати середні показники та стандарти по всій країні. Вона може підтримувати престиж професії і зробити її привабливою для суспільства.

Інституційна модель передбачає правове регулювання діяльності збройних сил, принцип їх формування та цивільний контроль.

Частково інституційна модель є притаманною для тих країн, де система соціального захисту нестабільна та не сформована. Дана неврегульованість дозволяє збройні сили України залучати їх до виконання функцій, які можуть суперечити правовим актам. Соціальне та матеріальне забезпечення військовослужбовців співвідносно із середніми показниками по всій країні. Але престиж професії набагато нижче в порівнянні з інституційною моделлю. Армія стикається з очередними проблемами проблемами із забезпеченням та залученням новобранців.

Надінституційна модель є в тих країнах, де військові при владі чи які справляють на неї значний вплив в суспільстві. Також збройні сили

діють за законами воєнного часу, які вносять великий вклад в різні сфери суспільного життя.

Запропоновані моделі співпадають з класифікацією армії як соціальних інститутів у різних сферах суспільства. Їх визначають як інституційна, частково інституційна та надінституційна. Це тісно пов'язане між рівнями інституалізації в різних соціальних інститутах. Далі в подальшому аналізі, який повинен базуватися на соціальних функціях, які покладатимуться на інститути такі як армія та її соціальний захист.

Дивлячись та розглядаючи інституційну модель соціальної адаптації військових, в першу чергу ми повинні спиратися на положення теорії Талкотта Парсона, його структурного функціоналізму щодо соціальної системи та соціальних інститутів. Поняття інституалізації не завжди є процесом впорядкування та унормуванням відносин у сфері соціальної адаптації учасників бойових дій, але має чітке визначення соціальних функцій в цьому процесі.

Соціальна адаптація визначається, з одного боку як задоволення загальних потреб суспільства, а з іншого боку її потенційна користь, яка є не тільки для ветеранів війни, а для інших інститутів суспільстві, такі як : політики, економіки та освіти.

З часом в історичні періоди правителі встановлювали різні методи заохочення для рекрутів, метою якої було чисельність власних сил. На потенційних солдат впливали шляхом морального та релігійного навчання. Йде мова про священний обов'язок, через матеріальний стимул, також обіцянки про високу зарплату і можливість життя за рахунок розграбування території ворога, навіть за допомогою банального примусу, коли залежні верстви населення примушували служити пану. Всі ці заходи стимулювання не зникли, але зазнали вкрай важливих змін, вони стали найбільш витонченими та завуальованими. Такі трансформації спричинені формуванням суспільств, їм притаманно

інституалізація в різних сферах життя та сприйняття індивіда як основного виробника всіх благ. В цьому контексті армія не є особливим суспільним станом, та інструментом в руках правителя, а стала однією з багатьох соціальних інститутів. Вона визначається якісним станом який відображає її потреби в суспільстві і залежить від інших інститутів та їх стану, наприклад такої як економіки.

Зрештою більшість дослідників звертають увагу на одне з найбільших досягнень людства, такими як : війна, яка перестає бути нормальним станом відносин для людства між державами і перетворювалась на щось незвичайне, це не типово для розвитку суспільства. Воно докорінно змінило сприйняття військовослужбовця. Він перетворився на найманого працівника, та перестав бути «людиною короля». Працівник фахово виконує протягом певного часу специфічні роботи за певну винагороду. Розмір значно залежить від того скільки суспільству потрібні ці послуги. Залучення певного індивіда до війська – це значна втрата економічної одиниці для соціальних інститутів. Іншим чином, звільнення з армії, а також масова демобілізація після закінчення бойових дій – це додаткове напруження до ринку праці, систему охорони здоров'я та соціального захисту. З іншого боку перехід від військового до мирного життя означає як переміщенням індивіда до інших соціальних інститутів.

В сучасному суспільстві визнають винятку особливість служб в арміях, використовуючи засоби заохочення та винагороди, а саме :

- підтримуючи соціальний престиж військової професії ;
- надаючи пенсії та грошові компенсації ;
- пропонуючи певні медичні і соціальні послуги.

Важливим є те, що ця допомога розглядається як необхідна інвестиція в суспільстві, збереження рівноваги шляхом соціальної адаптації і у залученні колишніх військовослужбовців до цивільних інститутів.

В такому розумінні при необхідності переходу від нагороди чи відшкодування до соціальної адаптації воно зв'язане з демобілізацією як негативним досвідом Першої світової війни. У Сполучених Штатах Америки поява мільйон людей на ринку праці зі скороченнями буквально обвалився ринок праці та погіршили умови і наслідки економічної кризи, яку пов'язують з кризами та депресія у 30-х роках ХХ століття. Для демобілізованих були винагороди, у вигляді бонусних сертифікатів, пенсійні виплати, які не пом'якшили проблему а тільки її загострили. Із-за постійних скорочень до бюджету та зростаючого безробіття в умовах економічної кризи, уряд не міг виконувати дані зобов'язання. Іншими словами, це привело до масових протестів населення, і кульмінацією яких став Бонусний марш в 1932 році на Вашингтон. Було очевидно, що цей підхід переходу солдат від воєнного до мирного життя не приносить користі ветеранам війни, а й може нести загрозу у соціальній стабільності усього суспільства.

Одним з перших законів про основи інституційного підходу до соціальної адаптації військових був «Акт реадаптації службовців», який був прийнятий в 1944 року. Цей Закон давав всім ветеранам пільги та можливості тим хто провів 90 днів в армії. Також передбачені виплати для покриття витрат пов'язаних з житлом та навчанням демобілізованих. За навчанням у вищих навчальних закладах та коледжах, уряд брав оплату на себе. Закон міг надавати пільгові іпотеки та кредити для започаткування свого бізнесу.

Закон розроблявся ветеранськими організаціями, такими як : «Американський легіон» та «Ветерани зарубіжних війн». Зрозумівши, уряд усвідомив всю неминучість повоєнної конверсії та скорочення їх воєнних замовлень на фоні демобілізації людей.

«Акт реадаптації службовців» був розглянутий як загрозу на суспільство в цілому. Цей Закон надавав можливості, за яких велика

кількість ветеранів скористалися ним. В середині 1950-х років використали десь приблизно 8 мільйонів ветеранів.

Пільги, які були надані законом не стали не тільки тягарем для всієї економіки а й справили значний вплив на них. Запровадження цього Закону змінило всю американську систему освіти. Із-за цього вона стала більш доступною для більшості людей. Нестабільному кількісному зростанню сприяло залучення ветеранів до закладів освіти. В університетах більшість студентів потроїлась, а вчителів потроїлась. Також коледжи та університети будували нові корпуси і гуртожитки, які підтримувалися та зростали, як і вищі навчальні заклади. Ще змінювався гендерний та віковий баланси. Але важливою стала переорієнтація вищої освіти з класичних дисциплін. Деякі зміни в освіті могли справити значний вплив на різні сфери суспільства. Також сприяли зростанню потрібною робочою силою, з якою пов'язана продуктивність праці у воєнний період.

Закон сприяв до можливостей, таких як : будівництво, міграції середнього класу до приватних будинків, а також закріплення сегрегації для африканського і латиномовного населення.

Отже, ми вважаємо, що «Акт реадaptaції службовців» міг покласти свій початок до інституційного підходу соціальної адаптації військових. Причина не в тому, що він надавав можливості для звільнених зі служби цю допомогу, а тому, що при розробці потрібно було врахувати потреби суспільства.

Тобто соціальна адаптація військовослужбовців зі своїми чіткими функціями перетворювалася на соціальний інститут, який спрямований не тільки для ветеранів, а для суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

В аналізі із наукової літератури доведено, що учасники повертаючи із зони конфлікту стискається з вкрай складним процесом соціальної адаптації до цивільного життя. Збройні конфлікти та наслідки російсько-української війни негативно впливають на учасників бойових дій, а саме : погіршення стану здоров'я, психофізичного та морального ; здатність військового самостійно рефлексувати щодо набутого учасником певного досвіду. Ці всі негативні наслідки породжують наркоманію, більшість алкоголізм та агресивну поведінку, також здійснення самогубства серед ветеранів війни. Тому, важливо, щоб було впроваджено практику серед учасників бойових дій, їх соціальної підтримки в процес до мирного життя.

Оцінивши нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій, визначають, що в державі було сформовано певну організаційно-інституціональну та нормативно-врегульовану систему соціального захисту.

Також актуальними на сьогодні залишається низка неврегульованих питань, таких як : в захисті прав сімей загиблих учасників бойових дій (ветеранів війни), щодо надання статусу ветеранів війни – учасника бойових дій, реформування системи пільг, створення механізмів зі страхування, запровадження стандартів соціальних послуг та порядків їх надання, реабілітація та адаптація. В Верховній Раді України є низка законопроектів, спрямованих на їх вирішенні. На сьогодні державою потрібні бути прийняті відповідні закони, які прописують механізми реалізації цих прав, державних програм і порядків виділення коштів на реалізацію їх.

Недоліками інституційної моделі соціальної адаптації військовослужбовців пояснюється переважно двома основними причинами. По-перше, вона реагує на виклики, а не упереджує їх. По-

друге, традиційна система перетворює військового у пасивного набувала пільг та послуг, якому надають право на «подарунковий набір» від держави. Вирішення різних проблем, розглядається в контексті запровадження і формування підходів і методик, які дозволяють попереджувати виникнення різних складнощів при переході до цивілізованого оточення та життя. Важливою особливістю є роль самого військового, його активізація та участь у власній адаптації.

Соціальна допомога і соціальна робота з особливим прошарком Українського населення, таких як ветерани бойових дій потребує особливої уваги. Але соціальну допомогу ветеранам не можна назвати ідеальною з боку державних і недержавних інституцій, тому що їх проблеми не можуть вирішуватися повним обсягом. Суспільству треба усвідомити, що всі ці люди йшли на ризик, ризикуючи власним життям та здоров'ям в інтересах своєї держави, захищаючи населення та мир від ворогів.

Ветерани бойових дій – досить специфічна соціальна група в українському суспільстві, це той самий незахищений прошарок я і інші (переселенці, інваліди, малозабезпечені сім'ї та інші), він буде потребувати уваги і допомоги з боку державних організацій та недержавних структур.

Ветерани бойових дій – це особи, які брали участь на захисті Батьківщини та в бойових діях на інших територіях в інших державах. Нормативно-правовими актами, які регулюють соціальну роботу з ветеранами-учасниками бойових дій є Конституція України (Ст.46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Ст. 17. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в

інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей) та закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Актуальні проблеми освітньо-виховного процесу в умовах карантинних обмежень та дистанційного навчання / Збірник наукових праць / гол. Ред. О. В. Воронявський//Харків 2021 <https://kstuca.kharkov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Zbirnuk.pdf#page=214>
- Біла книга «Аналіз системи державної підтримки ветеранів та їх сімей в Україні». Підготовлена громадською організацією «Юридична сотня», головою Л. Василенко, експертом В. Лавренюк, Ю. Морій.
- Болотіна Н. Право людини на соціальний захист. Київ : Знання, 2010. 107 с. (Серія : «Юридична»).
- Бриндіков Ю.Л. (2018) Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: Дис. ... докт. пед. наук за спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Хмельницький: Хмельницький національний університет. Доступно: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/Dis_Bryndikov.pdf
- Вакуленко В., Орлатий М. Соціальний захист населення України. Київ : НАДУ, 2010. 212 с.
- Верховна Рада (1993). Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3552-ХІІ від 22.10.93 Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#n12>
- Верховна Рада (2014а). Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях,

- забезпеченні їх здійснення: Закон України № 413 від 20 серпня 2014 р. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF>
- Верховна Рада (2014б). Про утворення Державної служби України у справах Ветеранів війни та учасників антитерористичної операції: Закон України № 326 від 11 серпня 2014 р. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2014-%D0%BF>
- Ворона П. (2018). Соціальна адаптація учасників українсько-російської війни на Сході України: вітчизняний та зарубіжний досвід. Доступно: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/6930/1/17.pdf>
- Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників Антитерористичної операції (2019). Інформація щодо надання статусу Учасника бойових дій. Доступно: <http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-Informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html>
- Жиленко Р. Досвід США у запровадженні системи приятелів у роботі з ветеранами, що страждають на ПТСР [Текст] / Р. В. Жиленко //Науковий Вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / голов. Ред. І.В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2017. – Вип. 2 (41). – С.102-104
- Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на заходи із соціальної підтримки учасників антитерористичної операції № 25-1 від 5 грудня 2017 р. URL: http://http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/16754647/Zvit_25-1_2017.pdf?subportal=main.
- Кириченко А. Нормативно-правові механізми забезпечення медико-соціального захисту учасників АТО в Україні.Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика. 2016. Вип. 25. С. 435–444. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2016_25_69.

Кокур О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. (2015). Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій.

Київ: НДЦ ГП ЗСУ. Доступно:

http://lib.iitta.gov.ua/11222/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2015.pdf

Кондратенко О. Загальні засади нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 4. С. 113–120. (Серія : «Державне управління»).

Офіційний сайт Міністерства оборони України. Нормативно-правова база. URL: <http://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza>.

Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/ua>.

Палієнко Т., Семігіна Т. (2016). Психосоціальна підтримка ветеранів війни та Цивільних, які постраждали через збройний конфлікт. Київ. Доступно: <https://bit.ly/2IBwwHr>

Поняття і зміст статусу ветерана війни та осіб, на яких поширюється чинність Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» - Бібліотека BukLib.net» <https://buklib.net/books/27680/>

Постанова КМУ № 1175 від 27 грудня 2018 р. «Деякі питання Міністерства у справах ветеранів».

Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо посилення соціального захисту учасників антитерористичної операції, учасників Революції Гідності та членів сімей загиблих таких осіб № 2203-VIII від 14 листопада 2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2203-19>.

Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. URL:

<http://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-ukrayini-pr-43086>.

Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190.

Про схвалення Концепції Державної цільової програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, які підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби, на період до 2017 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. № 1068-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2013-pr#n9>

Реабілітація постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій та бойових дій. Посттравматичний стресовий розлад. За ред. К.Д.Бабова, І.Я.Пінчук, В.В.Стеблюка. – Одеса, 2015. – 240 с.

Реабілітація учасників АТО — <https://wiki.legalaid.gov.ua>

Скуратівський В., Лібанова Е., Палій О. Соціальна політика. Київ : Віпол, 2007. 360 с.

Тополь О. В. (2015) Соціально-психологічна реабілітація учасників Антитерористичної операції. Вісник Черкаського державного пед. Ун-ту. Вип. 124. С. 230-233.

Українська правда (2018) Матіос озвучив офіційну статистику самогубств серед Військових АТО. Доступно: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/26/7178767/>

Хто такі українські ветерани? | Інтернет-ресурс «Життя після АТО»» <https://life-after-ato.com.ua/post/767>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ